

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СФЕРІ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ТА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Доходи населення – це наглядний інструмент для виміру добробуту суспільства та визначення рівня економічного розвитку держави. Про це ще в 1724 р. писав російський мислитель Посошков І.Т. в своїй праці „Книга про убогість та багатство”: „Якщо в державі люди багаті, то і держава ця багата, а якщо в державі люди убогі, то і царство те не можна вважати багатим” [5, с. 77].

Зростання доходів населення, підвищення життєвого рівня, покращення добробуту та якості життя народу – це та основна мета, на наш погляд, на яку має бути направлена економічна та соціальна політика держави. Збільшення доходів населення призводить до зростання обсягів споживання – це відповідно, до збільшення попиту, що, в свою чергу, стимулює розвиток виробництва.

Сьогодні проблеми низького рівня життя населення та „нездорової” диференціації доходів стали центральними. Від їх вирішення залежать не тільки напрямки та темпи розвитку України, а й політична стабільність і соціально-економічна безпека держави. Небезпека стосовно держави може виникати не тільки ззовні, а й зсередини. Загрозу становлять деструктивні явища внутрішнього характеру – суперечності між працею та капіталом, нерегульованість соціально-трудова відносин, зниження доходів та рівня життя населення, зростання безробіття, низький рівень заробітної плати та заборгованість по її виплаті і т.д. [2, с.8] В зв'язку з цим все частіше можна спостерігати страйки, мітинги, акції соціального протесту, трудові конфлікти тощо. Це призводить до зростання соціальної напруги, та стає загрозою для соціально-економічної стабільності як складової національної безпеки.

Наприклад, той факт, що Україна, являючись однією з найбідніших країн Європи, переживає неймовірний бум в сфері нерухомості, свідчить про поглиблення розшарування населення. Найбільш заможній частині населення ситуація, що склалася, приносить надприбутки, а переважна частина рядових українців залишається без надії на власне житло, що призводить до подальшого зубожіння трударів.

Якщо звернутись до вітчизняної статистики, то, на перший погляд, тенденція в сфері доходів здається оптимістичною. Адже, на протязі останніх років спостерігається їх зростання (хоча в 2006 р. темпи зростання реальних доходів населення та реальної заробітної плати дещо уповільнились у порівнянні з попереднім періодом). В 2005 р. реальні доходи населення зросли на 20,1 % в порівнянні з 2004 роком, а в 2006 р. - на 16,1 % в порівнянні з попереднім роком [6]. Стійкими темпами зростає також реальна заробітна плата працівників (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка реальної заробітної плати за 2000-2006 р.р.

Рік	Темпи зростання реальної заробітної плати, %
2000	99,1
2001	119,3
2002	118,2
2003	115,2
2004	123,8
2005	120,3
2006	118,3

Проте, враження позитивних зрушень в царині доходів оманливе. Незважаючи на загальне зростання рівня доходів, збільшується диференціація населення за даним показником, що призводить до різкої поляризації та розшарування населення. За результатами дослідження домогосподарств в 2005 р. різниця в середньодушових доходах між 10 %

найбільш забезпечених громадян та 10 % найбідніших збільшилась у порівнянні з попереднім періодом. Отже, можна констатувати, що суттєве зростання доходів відбувається, перш за все, за рахунок 10 % найбільш заможних верств населення. Такий же висновок можна зробити й відносно зростання заробітної плати: найшвидшими темпами вона зростає у найбільш багатих громадян. Показник відносної бідності в 2005 році теж дещо збільшився [3]. Поглиблення розриву між доходами бідних та заможних все більше загрожує соціальній стабільності.

Залишаються незадовільними міжгалузеві співвідношення заробітної плати. Як видно з таблиці 2 [6], найвищі розміри номінальної заробітної плати в грудні 2006 року спостерігались у працівників, які займались фінансовою діяльністю (2711,68 грн.), працівників авіаційного транспорту (2398,47 грн.) та працівників державного управління (2144,24 грн.), що відповідно в 2,1 - 1,7 рази перевищує середній рівень заробітної плати. За цей же період середня заробітна плата працівника сфери охорони здоров'я та соціальної допомоги склала 30,5 % середньої зарплати працівника фінансової сфери, а у штатного працівника сфери освіти це співвідношення становило 35,5 %. Найнижча середня заробітна плата в грудні минулого року була у працівників сільського господарства - 649,62 грн., що практично в два рази нижче середнього рівня заробітної плати за видами економічної діяльності.

Таблиця 2

**Середня заробітна плата за видами економічної діяльності
в грудні 2006 р.**

(в розрахунку на одного штатного працівника)

Види економічної діяльності	Заробітна плата	
	грн	у % до середньої
1	2	3
Всього	1277,06	100,0
Сільське господарство	649,62	50,9
Лісове господарство	1033,33	80,9
Рибне господарство	759,74	59,5
Промисловість	1439,07	112,7
Будівництво	1434,88	112,4

Продовження табл. 2

1	2	3
Оптова і роздрібна торгівля	1065,24	83,4
Готелі та ресторани	892,12	69,9
Транспорт і зв'язок	1495,89	117,1
наземний	1338,83	104,8
водний	1190,18	93,2
авіаційний	2398,47	187,8
допоміжні транспортні послуги	1646,24	128,9
пошта та зв'язок	1471,83	115,3
Фінансова діяльність	2711,68	212,3
Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	1589,34	124,5
Державне управління	2144,24	167,9
Освіта	963,63	75,5
Охорона здоров'я та соціальна допомога	825,95	64,7
Колективні, громадські та особисті послуги	1036,65	81,2

Зберігаються негативні тенденції зростання міжрегіональних відмінностей у рівнях заробітної плати. Як і раніше, найвищий розмір зарплати за грудень 2006 р. зафіксовано в м. Києві (2256,88 грн.), Донецькій (1424,64 грн.), Дніпропетровській (1344,43 грн.) областях. В столиці рівень зарплати на 76,7 % перевищив середній по економіці країни в грудні місяці 2006 р. Найнижчий розмір заробітної плати зберігся за Тернопільською (907,74 грн.) і Волинською (951,23 грн.) областями та склав відповідно 71,1 % і 74,5 % від середнього рівня заробітної плати (табл. 3) [6]. Така диференціація гальмує процеси подолання бідності в окремих регіонах.

Таблиця 3

Середня заробітна плата за регіонами в грудні 2006 р.

(в розрахунку на одного штатного працівника)

Регіон	Заробітна плата	
	грн	в % до середньої
1	2	3
Україна	1277,06	100,0
Автономна Республіка Крим	1173,86	91,9
Вінницька	975,12	76,4

Продовження табл. 3

1	2	3
Волинська	951,23	74,5
Дніпропетровська	1344,43	105,3
Донецька	1424,64	111,6
Житомирська	980,93	76,8
Закарпатська	1070,45	83,8
Запорізька	1301,23	101,9
Івано-Франківська	1072,13	84,0
Київська	1283,96	100,5
Кіровоградська	1011,21	79,2
Луганська	1192,19	93,4
Львівська	1117,12	87,5
Миколаївська	1191,32	93,3
Одеська	1196,30	93,7
Полтавська	1181,50	92,5
Рівненська	1124,47	88,1
Сумська	1001,93	78,5
Тернопільська	907,74	71,1
Харківська	1169,65	91,6
Херсонська	988,44	77,4
Хмельницька	1023,61	80,2
Черкаська	1033,04	80,9
Чернівецька	1037,75	81,3
Чернігівська	957,63	75,0
м. Київ	2256,88	176,7
м. Севастополь	1243,38	97,4

Ще один негативний аспект в сфері трудових доходів – заборгованість із виплати заробітної плати. Не дивлячись на тенденцію до щорічного зниження суми заборгованості, цей показник залишається все ще вагомим. На початок 2006 року загальна сума заборгованості по заробітній платі в нашій країні склала 960,3 млн.грн. Найвищий рівень заборгованості 227,7 млн.грн в 2006 р. зберігається за Донецьким регіоном (табл. 4) [6]. В зв'язку з цим необхідно створити правовий та економічно-організаційний механізм, який забезпечив би своєчасну і повну виплату заробітної плати.

**Динаміка суми заборгованості із виплати заробітної плати за
регіонами**

(станом на початок року, млн.грн.)

Регіон	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Україна	2232,4	1111,2	960,3
Автономна Республіка Крим	76,7	43,0	45,6
Вінницька	70,0	47,1	50,8
Волинська	22,1	9,9	7,3
Дніпропетровська	172,5	82,0	65,6
Донецька	641,1	282,6	227,7
Житомирська	70,0	39,3	33,9
Закарпатська	5,7	2,1	2,1
Запорізька	50,6	35,7	31,8
Івано-Франківська	26,9	12,4	7,2
Київська	72,4	37,2	29,4
Кіровоградська	43,7	24,1	28,4
Луганська	343,8	114,3	84,8
Львівська	111,0	41,4	37,5
Миколаївська	27,9	23,5	18,8
Одеська	38,9	21,2	34,0
Полтавська	45,2	26,6	24,2
Рівненська	22,3	8,8	9,7
Сумська	40,1	31,7	34,1
Тернопільська	27,6	26,9	28,3
Харківська	70,6	36,4	30,6
Херсонська	63,7	42,0	21,5
Хмельницька	74,9	63,3	50,6
Черкаська	45,9	25,9	26,5
Чернівецька	16,1	5,8	5,4
Чернігівська	23,7	14,5	14,0
м. Київ	18,8	8,9	6,5
м. Севастополь	10,2	4,6	4,0

Незважаючи на зростання реальної заробітної плати, її питома вага у ВВП та собівартості продукції залишається низькою. В 2005 р. частка заробітної плати в структурі доходів склала 40,5 % [6], в той час як в більшості країн Європейського Союзу цей показник становить 60-65 %.

Нещодавно в своєму виступі на зустрічі з представниками профспілок, Президент України Віктор Ющенко відзначив, що попри позитивні зрушення в сфері доходів населення за 2005-2006 р.р., кожен 19-ий робітник все ще отримує заробітну плату нижчу встановленого законом мінімального розміру та майже кожний четвертий отримує зарплату нижчу від прожиткового мінімуму, а 45 % вітчизняної економіки знаходиться все ще в тіні [4].

Позитивні зрушення в рівні доходів за останні два роки (2005-2006 рр.) нівелюються також достатньо високим рівнем інфляції, який в реальності значно вищий за офіційні дані.

В ситуації не виправдано високого розшарування населення за рівнем доходів, доцільним, на наш погляд, було б запровадження прогресивної ставки податку на доходи, яка діє майже у всіх країнах Європи та Америки (табл. 5) [1, с.38]. Водночас необхідно зменшити податковий тягар на фонд оплати праці для виведення лівової частки заробітної плати з тіні.

Таблиця 5

Ставки прибуткового податку

Країна	Ставка податку, %
Франція	12-54
Італія	10-51
Австралія	20-47
Угорщина	10-40
Чехія	10-40
Україна	15 (до 2004 р. 10-40)

Ситуація, що склалася в сфері доходів населення негативно впливає також на створення передумов для формування в Україні середнього класу як запоруки стабільності та економічного зростання держави. Відсутність, а точніше, втрата середнього класу за роки незалежності, призводить до посилення соціальної напруженості в суспільстві та робить надбання економіки дуже нестійкими.

Таким чином, в сучасній економічній ситуації, необхідно змінити стратегію розвитку держави і зробити це саме за допомогою політики

доходів. Звичайно, досягти суттєвого підвищення рівня та якості життя населення неможливо без впровадження інноваційного розвитку економіки, формування та практичного функціонування економіки знань. Важливо створити умови для розвитку наукоємних інноваційних галузей.

Необхідно встановити економічно обґрунтовані міжгалузеві співвідношення в оплаті праці таким чином, щоб заробітна плата працівників галузей соціальної сфери стала адекватною заробітній платі працівників приватного сектору економіки. При цьому заробітну плату перших необхідно підвищити в середньому в 3 рази, а пільги та виплати, що надаються по категорійному принципу звести до мінімуму.

Такі заходи призведуть до збільшення попиту на робочі місця в бюджетному секторі, а це, в свою чергу, до активізації трудових зусиль працівників, і, як наслідок, до відродження тих галузей, від яких залежить майбутнє країни.

Активна політика доходів повинна створити умови для розвитку та процвітання таких галузей як наука, освіта, охорона здоров'я, промисловість високих технологій. Нагадаємо, що країни ЄС та США витрачають від 2,3 до 3 % ВВП саме на наукові дослідження.

Література.

1. Архангельський Ю., Мотиченко Ю. Дієві чинники зменшення бідності в Україні // Україна: аспекти праці. – 2005. - №1.
2. Гнибіденко І.Ф., Колот А.М. та ін. Соціальна безпека: теорія та українська практика. -Монографія- К.: КНЕУ, 2006. – с. 36-45.
3. Лукашин Ю. В Украине богатеют только богатые // Дело. -2006. - №112. – 5 квітня.
4. По матеріалам <http://www.rbc.ua>.
5. Посошков І.Т. Книга о скудности и богатстве. – М.: вид. АН СРСР, 1951.
6. Статистичні дані Держкомстату України. - <http://www.ukrstat.gov.ua>.